

України від 08 жовтня 1998 року № 53/5 (зі змінами та доповненнями)
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення 27.02.2025).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-487-3-17>

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Іванців Михайло Романович

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінально-правових
та адміністративно-правових дисциплін
Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янука
м. Рівне, Україна*

Ухвалений у грудні 2017 року Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» прикметний тим, що визначив основні напрями реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Зокрема, ст. 5 цього Закону встановлює, що «державна політика у сфері запобігання та протидії домашньому насильству спрямована на забезпечення комплексного інтегрованого підходу до подолання домашнього насильства, надання всебічної допомоги постраждалим особам та утвердження ненасильницького характеру приватних стосунків» [1].

Зауважимо, що тема запобігання та протидії домашньому насильству в українському суспільстві і на рівні держави є актуальною щонайменше понад два десятиріччя, що засвідчується ухваленням двох законів присвячених відповідній проблематиці: Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15 листопада 2001 року № 2789-III і, вже згаданий, Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII. Між тим усвідомлення проблеми громадськістю і наявність профільних законів самі по собі проблеми не вирішують. Як відзначають експерти, хоч усвідомлення наслідків домашнього насильства стало глибшим як серед громадян, так і в державі в цілому, проте радикального покращення у цій сфері не відбулося і фактично нині домінує відношення до цього явища як до приватної справи окремої сім'ї, попри те, що воно є серйозною соціальною проблемою [2].

Зауважимо, що за даними Міністерства соціальної політики України проблема домашнього та гендерно зумовленого насильства загострюється і через війну. За офіційними даними Національної поліції України, за 11 місяців у 2024 році надійшло 180 265 звернень щодо насильства у родині. Також 5% від усіх викликів патрульної поліції за 10 місяців минулого року – це виклики пов'язані з домашнім насильством. Понад 3 тисячі кримінальних проваджень відкрито за фактом вчинення домашнього насильства у 2024 році, що більше на 6%, ніж 2023 року [3]. Водночас, десятиріччя збройної агресії російської федерації проти України призвели до масового переселення значної частини населення, пошкодження чи повного знищення об'єктів інфраструктури, житлових будинків тощо, погіршення економічної ситуації, що значно посилило таке негативне явище як домашнє насильство, як «підсилюється складним соціально-економічними становищем, недосконалим законодавством, широкою необізнаністю серед населення своїх прав, та способів їх захисту, браком ресурсів у суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству» [4, с. 566].

Означена ситуація спонукає до пошуку ефективних механізмів реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Тут варто згадати вже хрестоматійну позицію відомого українського правознавця Ю. Ковбасюка, відповідно до якої важливим складником здійснення державної політики є визначення механізму її реалізації, що передбачає сукупність засобів, методів і ресурсів, які забезпечать вжиття запланованих заходів відповідно до поставлених завдань [5, с. 31].

Відзначимо, що досі в науці утвердилася позиція, що поняття «державна політика» за своїм змістом корелює з поняттям «державне управління», як потрактовується як організований процесом керівництва, регулювання й контролю державних органів розвитку різних сфер державного життя [6]. Водночас, механізми державного управління розуміється як способи розв'язання певних суперечностей явища чи процесу у державному управлінні, послідовна реалізація дій, що базуються на основоположних принципах, цільовій орієнтації, функціональній діяльності з використанням відповідних їй форм і методів управління [7, с. 421]. Взявши до уваги вказані дефініційні підходи до понять «державна політика», «державне управління», «механізми державного управління» окреслимо актуальні й перспективні механізми державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Очевидно первинним механізмом державної політики у будь-якій сфері справедливо вважати правовий механізм як сукупність правових

засобів, за допомогою яких держава здійснює правовий вплив на суспільні відносини у бажаному напрямі, а у нашому випадку – у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Правовий механізм важливий тим, що легітимізує «основні нормативні принципи та стратегії, як визначають підходи у створенні, впровадженні та вдосконаленні правових та політичних інструментів для запобігання та протидії насильству, які виникають у сімейному, родинному оточенні, в межах місця проживання або між іншими особами, які спільно проживають однією сім'єю» [8, с. 19].

Особливе місце, серед механізмів державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству напевно належить адміністративно-правовому механізму, що є системою пов'язаних між собою структурно-організаційних та структурно-функціональних елементів, застосовуючи які, компетентні суб'єкти владних повноважень здійснюють цілеспрямований вплив на відповідні суспільні відносини, з метою формування у суспільстві негативного ставлення до домашнього насильства, а також підвищення обізнаності населення щодо негативних наслідків такого насильства [9, с. 88–89].

Зважаючи на природу домашнього насильства спеціальної уваги заслуговує економічний механізм державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Його ми трактуємо як систему економічних інструментів, фінансових і матеріальних ресурсів, що забезпечують реалізацію стратегій і заходів, спрямованих на боротьбу з домашнім насильством. Вказаний механізм на практиці має багатопрофільне застосування, оскільки включає: фінансування превентивних програм, підтримку постраждалих від домашнього насильства; економічні стимули, які допомагатимуть постраждалим від домашнього насильства змінити життєві обставини; фінансування забезпечення правового захисту потерпілих від домашнього насильства, зокрема фінансування правової допомоги; заохочення громадських організацій, волонтерських ініціатив, благодійних фондів, що займаються підтримкою постраждалих від насильства; інвестування у просвітницькі проекти щодо підвищення обізнаності суспільства про небезпеки і наслідки домашнього насильства. Очевидно, що в ситуації війни і повоєнного дефіциту коштів значно ускладнюється реалізація економічного механізму державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Втім і економія коштів на цій сфері ставитиме під сумнів практичну реалізацію українською державою комплексного інтегрованого підходу до подолання домашнього насильства з усіма відповідними (негативними) наслідками. Зрештою така комплексність передбачає системне залучення усіх вище описаних

механізмів державної політика у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Література:

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII (зі змінами та доповненнями). Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення 22.02.2025).

2. Карпеченкова Г. В. Вплив домашнього насильства на розвиток суспільства та соціальних відносин. *Вісник «Інвестиції практика досвід»*. 2022. №17. С. 150–154.

3. В Україні діє понад тисяча спеціалізованих служб для протидії насильству. Міністерство соціальної політики України. 23.12.2024. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/24327.html?PrintVersion> (дата звернення 22.02.2025).

4. Сербин Р. А. Актуальні напрями удосконалення адміністративно-правових заходів протидії домашньому насильству на основі зарубіжного досвіду. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 566–570.

5. Державна політика : підручник / ред. кол.: Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. Київ: НАДУ, 2014. 448 с.

6. Державне управління і політика: загальне і особливе. *Studies.in.ua*. 2024. URL: <https://studies.in.ua/polit-men-shpora/2573-derzhavne-upravlnnya-poltika-zagalne-osoblive.html> (дата звернення 22.02.2025).

7. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. Київ: НАДУ, 2010. 820 с.

8. Андрусяк І. П. Принципи правової політики у сфері домашнього насильства. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 6. С. 15–19.

9. Адміністративно-правові засади реалізації державної політики, щодо запобігання домашньому насильству: навч. посіб. / А. В. Боровик, А. В. Томчук, О. Ю. Дрозд та ін. Одеса: Вид. дім «Гельветика», 2022. 288 с.